

William John Childs'ın Gezi Notları ve Amerikan Board Kayıtlarında Anadolu Koleji Yerleşkesi

*

Ayşegül Kuş¹

ORCID: 0000-0002-8051-6001

Gülbadı Alan²

ORCID: 0000-0001-9238-4942

Öz

Amerikan Board örgütü Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerine 1820'de başlamış ve 1860'ta teşkilatlanmasına son şeklini vermiştir. Harput'ta yapılan yıllık toplantıda alınan kararlar Anadolu'da yürütülen çalışmalar, Batı Türkiye Misyonu, Merkezî Türkiye Misyonu ve Doğu Türkiye Misyonu olmak üzere üç misyon bölgesi olarak teşkilatlandırılmıştır. Eğitim, sağlık, din, yayın çalışmalarını içine alan bölge misyon olarak tanımlanmıştır. Misyonlar, özellikle başında bir misyonerin bulunduğu yönetsel alt birimler olarak bazı istasyonlara ayrılmıştır. Bu örgütlenmenin en alt basamağında yerli yardımcılarının idare ettiği uç-istasyonlar yer almıştır. Bu şekilde yapılandırılan her misyon bölgesi, merkezî bir okulun etki sahası etrafında inşa edilmiştir. Merzifon'daki Anadolu Koleji Batı Türkiye misyonunun, merkezi olarak faaliyete geçirilmiştir. Bu yerleşkeler gerek fiziki görünümleri ve içinde yer alan yapıları gerekse yürütülen faaliyetler ile Osmanlı topraklarını ziyaret eden batılı seyyahların dikkatini çekmiş ve gezi notlarına konu olmuştur. Bu çalışma, örnek olay inceleme yöntemi ile Amerikan Board örgütünün Merzifon'da 1866-1896 yılları arasında kapsayan ve eğitim çalışmalarının ön plana çıkarıldığı üçüncü dönemde, Anadolu Koleji yerleşkesinde yer alan yapıları, hem Amerikan Board örgütünün arşiv belgelerinde hem de William John Childs'ın gezi notlarında verdiği bilgiler ışığında ele almayı ve Amerikan Board okullarının yerleşkeleri hakkında literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Board, Merzifon, Anadolu Koleji, Gezi notları, W. John Childs.

¹ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, E-mail: aysegulkus@hotmail.com

² Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, E-mail: gulbadi.alan@gmail.com

Anatolian College Campus In William John Childs' Travel Notes And American Board Records

*

Ayşegül Kuş³

ORCID: 0000-0002-8051-6001

Gülbadi Alan⁴

ORCID: 0000-0001-9238-4942

Abstract

American Board launched its activities in the Ottoman lands in 1820 and shaped its final form in 1860. As a result of the decision at the annual meeting in Harput, the activities in Anatolia were organised as three missions: Western, Central and Eastern Turkey missions. The mission was defined as a region which included education, health, religion and publication activities. Each of these missions was formed around the influence sphere of central school. The Anatolian College in Merzifon was launched as a head quarter of Western Turkey mission. These premises caught the attention of some Western travelers, who visited the Ottoman lands and were mentioned in the travelogues regarding their physical appearance and activities. In this study, through the case study method during the years between 1866-1896 when educational activities were brought to the forefront in the third period, the buildings in the premise of the Anatolian College, will be dealt with and assessed under the light of both the archive documents of the American Board and the travelogues of W. John Childs and thus it is aimed to make some contributions to the field of literature.

Keywords: *American Board, Merzifon, the Anatolian College Premise, Travelogues, W. J. Childs.*

---

³ Assoc. Prof. Dr., Ondokuz Mayıs University, E-mail: aysegulkus@hotmail.com

⁴ Prof. Dr., Erciyes University, E-mail: gulbadi.alan@gmail.com

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Osmanlı Devleti ile siyasi ve ticari alanlarda ilişkilerini geliştirmiş ve neticede birçok alanda Osmanlıda çıkar sahibi olmuştur. Özellikle Amerikan vatandaşı misyonerler tarafından açılan kurumlar, iki ülke arasındaki gayri resmi ilişkilerde, ABD'nin Osmanlı topraklarındaki çıkarlarının bel kemiğini oluşturmuştur.

ABD adına misyonerlik yapan birçok örgüt bulunmasına rağmen, bunlar içinde faaliyetlere öncülük eden, neredeyse Osmanlı'nın her köşesinde çalışmalar yapan tek kuruluş, *Amerikan Board* olarak tanınan *American Board of Commissioners for Foreign Missions* adıyla 1810'da Boston'da kurulan örgüt olmuştur. Örgütün kuruluş amaçları arasında, Asya'daki ahlaki çöküntüyü engelleme düşüncesi de yer almıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmalarının ağırlık merkezini bu bölge teşkil etmiştir (Kocabaşoğlu, 1989, s. 40; Stone, 1984; Strong, 1910).

Amerikan Board'un kuruluşunun ardından, bu örgüte bağlı misyonerlerin ilk yurtdışı faaliyetleri, 1812'de Hindistan'a yönelik olarak başlamıştır. Burada zor şartlarda yürütülen çalışmalardan sonra birkaç istasyon oluşturmayı başarmışlardır. Ancak kurulduğu andan itibaren Amerikan Board'un en önemli amacı, tamamı Osmanlı Devleti sınırları içinde yer alan, Hıristiyan inancına göre kutsal sayılan topraklarda misyonerlik faaliyetleri başlatmak olmuştur.

Erken sayılabilecek bir dönemde çalışma başlatılan yerlerin başında Batı Asya (Yakındoğu ve Balkanlar) gelmektedir. Amerikan Board Osmanlı ülkesindeki faaliyetlerine, 1819'da Malta'da ilk istasyonunu kurarak başlamıştır. Fakat bu dönem yaşanan bazı siyasi zorluklardan dolayı ülkenin herhangi bir noktasında misyonerlerin ikamet edebilecekleri yerler kurmak pek mümkün olmamıştır. Bölgeye ilk olarak 1820'de Levi Parsons ve Pliny Fisk gelmişler ve ilk istasyon Beyrut'ta kurulmuştur (The Missionary Herald, 1821, s.1). Buradaki istasyon kurulduğu andan itibaren kesintisiz bir şekilde bölgedeki varlığını devam ettirmiştir. Ancak bölgenin 1870'te The Board of Foreign Missions of the Presbyterian Churches'e devredilmesiyle birlikte, bu misyon örgütünün çalışma alanından çıkmıştır (Nelson, 1909). Daha sonra 1831'de İstanbul'da bir istasyon kurulmuş ve Osmanlı topraklarında yürütülen çalışmaların merkezi haline gelmiştir. İlerleyen dönemlerde yürütülen çalışmalar ülkenin içlerine doğru yayılmaya başlamış ve farklı zamanlarda farklı isimlerde misyonlar kurulmuştur. Ardından bu misyonların sayısı dört ile sabitlenmiştir: merkezi İstanbul olan Batı Türkiye Misyonu, merkezi Harput olan Doğu

Türkiye Misyonu, merkezi Antep ve Maraş olan Merkezi Türkiye Misyonu ve merkezi Samokov olan Avrupa Türkiye'si Misyonu (Alan, 2015; Anderson, 1872).

Amerikan Board örgütünün Anadolu'da oluşturduğu Batı, Doğu ve Merkezi Türkiye bölgelerinde yürüttüğü çalışmaları Birinci Dünya savaşının bütün zor şartlarına rağmen, 1916 yılı başlarına kadar devam etmiş ve açtığı kurumlarda faaliyetlerini sürdürmüştür. Ancak bu tarihten itibaren devletin savaşın ağır şartlarından dolayı almak zorunda kaldığı tedbirler neticesinde, Amerikan Protestan misyonerleri ve onların denetiminde bulunan kurumların faaliyetleri savaş sonuna kadar durdurulmuştur. Amerikan Board örgütünün kurucuları, örgütün Osmanlı topraklarında yürüttüğü çalışmaları, taşıdığı özelliklere göre dört dönem halinde ele almışlardır. 1831-1846 arasını kapsayan yıllar hazırlık dönemi, 1846'dan 1866'ya kadar 20 yılı kapsayan büyüme ve örgütlenme dönemi, 1866-1896 yılları arasını kapsayan eğitim çalışmaları ve yerli evanjelik kiliseler ile misyonerler arasında samimi iş birliğini kurulmasında açık bir şekilde ilerlemenin olduğu dönem ve son olarak 1896-1907 yılları arasını kapsayan binlerce can ve mal kaybının yaşandığı ani ve şiddetli bir zulüm dönemi ("Asiatic Turkey", 1908, s. 16-22, 27).

Üçüncü dönem başlamadan önce, başından beri tüm istasyon ve dış-istasyonlarda okuma-yazma, özellikle İncil okuma ve diğer temel bilgileri öğretmek için ilkokullar kurulmuştur. 30 yıllık sürede bu okulların sayısı artmış, nitelik olarak geliştirilmiş ve kademeli okullar açılmaya başlamıştır. Bu çerçevede üç misyon bölgesinin hemen her önemli şehrinde erkek ve kız öğrenciler için seminerler ve liseler açılmıştır. Bazı erkek liselerine, öğrencilere bir dereceye kadar faydalı meslekler öğretmek, sanat alışkanlığı kazandırmak ve maddi olarak kendi kendilerini desteklemek için endüstri/sanat bölümleri eklenmiştir. İlk olarak 1872'de İstanbul'da çeşitli milletlerden öğrencilerin yükseköğrenimi için The Woman's Board of Missions himayesinde, günümüzde Amerikan Kız Koleji olarak isimlendirilen yatılı kız okulu açılmış ve okul ilk mezunlarını 1875'te vermiştir. Aynı yıl Merkezi Türkiye Koleji Antep'te faaliyete geçirilmiş, kısa bir süre sonra bu okula bir de tıp bölümü ilave edilmiştir. 1903'ten önce bu okuldan 224 kişiden oluşan 24 sınıf mezun olmuştur. 1872'de erkek ve kız öğrencilerin eğitimi için Harput'ta açılan okul, 1878'de Ermeni Koleji adını almış, daha sonra Fırat Koleji olarak anılmaya başlanmıştır. İlkokul ve lisenin yanı sıra, bir Kolej ile Ruhban okulu bölümlerine de sahip olan okulda, 1907 yılı itibarıyla 242'si kolejden olmak üzere yaklaşık 1000 öğrenci eğitim görmüştür. Merzifon'daki erkek lisesi 8 Eylül 1886'da Ana-

dolu Koleji adını almıştır. Öğrencilerin üçte birini Rumların teşkil ettiği okulun mezunlarının yaklaşık altıda biri İncil vaizleri olmuştur. 1882'de Maraş'ta bir kız lisesi kurulmuş ve daha sonra bu okul Merkezi Türkiye Kız Koleji adını almıştır. Buradan mezun olan öğrencilerin ise neredeyse tamamı öğretmenlik mesleği yapmıştır ("Mission of the ABCFM", 1904, s. 9; "Asiatic Turkey", 1908, s. 23-25)

Bu araştırmanın ana konusu, Amerikan Board'un çalışmalarının 1866-1896 yılları arasını kapsayan ve eğitim çalışmalarının ön plana çıkarıldığı üçüncü döneminde, Batı Türkiye Misyonu sınırları içinde yer alan Merzifon istasyonunda faaliyete geçirilen, Anadolu Koleji yerleşkesidir. Örnek olay incelemesi yöntemiyle, hem Amerikan Board örgütünün kendi belgelerinde hem de Britanya Denizcilik Dairesi'nde bir istihbarat subayı olarak görev yapan William John Childs'ın 1917 yılında Londra'da "Across Asia Minor on Foot" adı ile yayımlanan gezi notlarında verdiği bilgiler çerçevesinde kolejin yerleşkesi incelenecek ve elde edilen bilgiler doğrultusunda Amerikan Board örgütünün Osmanlı topraklarında kurduğu kolejlerin yerleşkeleri hakkında genel bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Childs'ın Gezi Notları ve Amerikan Board Belgelerinde Anadolu Koleji Yerleşkesi

William John Childs'ın (1869-1933) biyografisi hakkında bilgi elde etmek zor olmakla birlikte, gerek onun gezi notlarında aktardığı bilgilerden gerekse Dr. John Fisher'ın Childs hakkında yaptığı çalışmadan yola çıkarak seyyahın yaşamı hakkında bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda, seyyah Ekim 1911'de 42 yaşındayken, gemi ile Samsun limanına gelmiş ve beş aylık bir yolculuktan sonra İskenderiye'ye ulaşmıştır. Fakat Childs, bu seyahatinden önce de Anadolu'ya gelmiş ve burada bazı gözlem ve incelemeler yapmıştır. Zira İngiliz Hükümeti Anadolu'daki uluslararası rekabetin hız kazanmasının farkındadır. Özellikle İskenderun limanı, Rusya'nın Hindistan'a yönelik ilerlemesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu arada 20.yüzyılın başlarında Almanlar İstanbul hükümeti ile yakın bir ilişki kurmayı başarmış ve bu yakınlaşmanın temelini Bağdat demiryolu inşası, İran Körfezi ve İskenderun teşkil etmiştir. Childs'ın bölgeye olan seyahati de tam olarak bu döneme denk düşmektedir. Üstelik yolculuğun gerçekleştiği 1911-1912 yıllarında Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Trablusgarp savaşı devam etmektedir. Bu dönemde Anadolu, Suriye ve Mezopotamya'nın sahip olduğu ekonomik duruma bağlı olarak, bölgeyle ilgili bazı raporlar ve haritalar hazırlanmıştır. Childs da Batı Akdeniz konsolosluğunun üyesi olmuş ve

bölge hakkında katkı sağlayacak bazı bilgileri paylaşmış, bununla yetinmemiş, İngiliz Dışişleri için önemli olabilecek kimi bilgiler de derlemiştir.

Childs Anadolu'ya yaptığı bu gezisini, Osmanlı toplumu ve siyasi yaşamı hakkında oldukça ayrıntılı gözlem ve inceleme yapabilecek bir dönemde gerçekleştirmiştir. Buna bağlı olarak, seyyah eserinde özellikle sözde Ermeni soykırımı, Osmanlı Devleti'nin dini, etnik, siyasi ve ekonomik durumu üzerinde de durmuştur. Bunlar arasında, Merzifon'da Amerikan varlığının simgesi olan Anadolu kolejinin yerleşkesi ve binalarıyla ilgili bilgiler de yer almıştır (Şekil 1 ve Şekil 2). Onun kayıt altına aldığı bu bilgilerden, İngiltere'nin deniz istihbarat birimi ile devletin çeşitli kademeleri de istifade etmiştir. Sessiz, titiz ve göze batmayan bir kişiliğe sahip olan ve arkeoloji, mimari tarih, coğrafya, etnoloji ve ekonomi gibi farklı disiplinlere ilgi duyan ve entelektüel birisi olması nedeniyle, Childs, seyahatleri esnasında dikkatini çeken şeyleri titizlikle günlüklerinde kayıt altına almıştır. Seyyah 1916 yılının temmuz sonunda ağır bir hastalığa yakalanmış ve bozulan sağlık durumu nedeni ile İngiliz devleti adına yaptığı çalışmalara bir süreliğine ara vermek zorunda kalmıştır (Childs, 1917, s. 6-8; Fisher, 1999, s. 53-70).

Childs, Merzifon istasyonunda yürütülen faaliyetler ve buradaki Amerikan varlığı ile ilgili olarak öncelikle Merzifon kasabasının konumunun, misyonerlik faaliyetleri bakımından uygun olmadığından söz eder. Ona göre, burada görev yapan Amerikalı misyonerler kasabanın, gemi, tren veya araba gibi vasıtalarla rahat ulaşılabilir bir konumda olmamasından dolayı, Amerikan Board'un Karadeniz sahilinde bulunan istasyonlarına kıyasla, daha az avantajlı olduğunu belirtir. Misyonerler, kasabanın daha rahat ulaşılabilir noktada olması durumunda, her şeyin kendileri açısından daha iyi olacağını, varlıklı insanların sahil kentlerinde bulunan ve üzerlerinde Amerikan bayraklarının dalgalandığı tarihi noktalara inşa edilmiş büyük ve güzel misyon binalarına hayran olduklarını, benzerlerine kendilerinin de sahip olmayı ümit ettiklerini ifade ederler. Bu nedenle, onların en büyük beklentileri Merzifon'dan geçecek bir tren yolunun yapılmasıdır. Childs, ayrıca Samsun'daki Rum tüccarlarının da Merzifon'da görev yapan Amerikalı misyonerlerle aynı beklenti içinde olduğunu altını çizerek (Childs, 1917, s. 50).

Merzifon'da görev yapan Amerikalı misyonerlerin bir şikâyet konusu olarak yansıttıkları bu durumun, aslında şehre yapılan misyoner ziyaretlerinin erken dönemde olmasına rağmen, bölgede bir istasyon kurulmasının daha geç yıllarda gerçekleşmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Amerikan Board misyonerleri Merzifon'a ilk olarak 1830 yılında gelmişlerdir. 1830'da Anadolu'da bir araştırma yapmak için örgüt tarafından görevlendirilen Eli Smith

ve Harrison Gray Otis Dwight 29 Mayıs 1830 günü Merzifon ovasına geldiklerini, Anadolu'nun eski coğrafi sınırlarını tam olarak bilmediklerini, ancak Paphlagonya'yı (Paflagonya) terk edip Galatia sınırından geçip Pontus'a girdiklerini, on iki saatlik bir yolculuk ve çok az uykuyla geçen bir geceden sonra, Merzifon'a sabırları tükenmiş bir halde ulaştıklarını yazarlar. Şehir hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra, bir şehirden ziyade kasaba görüntüsünde olan Merzifon'un antik Phazemon şehri olduğunu, 5.000 hanelik nüfusundan 1.000 kadarının Ermenilere geri kalanının da Türklere ait olduğu bilgisini verirler. (Smith & Dwight, 1833, s. 89-90). Bu iki seyyah, Amerikan Board misyonerlerinin Osmanlı ülkesine ilk ayak bastıkları tarih olan 1820 yılı göz önüne alındığında, Merzifon'u oldukça erken bir dönemde ziyaret etmiş olmalarına rağmen, bölgede yoğun ve kalıcı çalışmalar ancak 1850'li yılların başında gerçekleşmiştir.

Childs, seyahat notlarında ilk olarak Anadolu Koleji'nin üzerinde kurulu olduğu alan ve özellikleri hakkında bazı bilgiler verir. Ardından yerleşkede yer alan binalar ile bahçe düzenlemesi (peyzaj) ve yerleşkedeki yaşam gibi konular üzerinde durur. Childs, Merzifon'da görev yapan Amerikan misyonerlerin Anadolu Koleji başta olmak üzere bütün binalarını etrafı duvarlarla çevrili yaklaşık 20 dönüm (20.000 metrekare) arazi üzerinde inşa ettiklerini söyler ve ardından bu alanın sınırları hakkında kimi bilgiler sunar. O, yerleşkenin iki tarafında oldukça kötü durumda olan Türklerin yaşadığı evlerin ve bu evler arasında dar sokakların yer aldığını ve yaklaşık olarak 1,5 km uzaklıkta bulunan dağlara kadar uzanan tarlaların bulunduğunu yazar. Ardından Childs, duvarla çevrili yerleşke içinde yer alan binaları sıralar. Bunlar Anadolu Koleji, kızlar için bir lise, sağır ve dilsizler için bir okul, 60-70 yataklı bir hastane, erkek öğrenciler için bir yatakhane, ayrıca öğrencilerin eğitim masraflarını kendilerinin karşılamalarına imkân sağlayacak bazı mesleklerin öğretildiği atölyeler, 4000 kişi için un öğüten bir değirmen, bir fırın, bir matbaa ve ciltevi, Amerikan misyonerlerinin kaldıkları evler ve bir Türk hamamıdır. Bu binalar topluluğu, eğitim gören öğrenciler, hastaneden hizmet alan hastalar ve Amerikalılar dâhil olmak üzere yaklaşık 700 kişilik bir nüfusu barındırmaktadır. Yerleşkede yer sıkıntısı olduğu için, yerli halktan görevliler ile yerli profesörler yapının dışında ikamet etmektedirler (Childs, 1917, s.51). Amerikan Board kayıtlarında ise Anadolu Koleji yerleşkesinin gelişimi hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Bu kayıtlara göre, Anadolu Koleji, Merzifon Ruhban okulunun bina ve donanımlarını kullanarak faaliyetlerine başlamıştır. Bu donanımlar içerisinde eğitim faaliyetlerinin sürdürüldüğü bir ana bina ile 170 öğrenci kapasiteli bir yatakhane vardır (NAMP, Mc T-681, Roll 1,

No:20). Bütün bu donanım ve binalar bir buçuk dönümden fazla bir alan üzerinde yayılmıştır. Okul, şehrin en yüksek ve havadar kısmı ile kente hâkim olan bir noktada kurulmuştur. Binalar Amerikan tarzı inşa edilmiş olup mimarisi ile dikkat çekmektedir. Amerikan Board bütün bu donanımlar için 7.000 dolarlık bir harcama yapmıştır. (NAMP, Mc T-681, Roll 1, No:20).

Binanın yapımında mümkün olan en ucuz malzemeler kullanılmıştır. Güneşte kurutulmuş toprak kerpiçler, duvarlarda ağır kalaslar ile pişirilmiş kerpiçler binanın inşaat malzemesini oluşturmaktadır. Kolejin bu bina içerisinde faaliyete geçmesiyle birlikte, ihtiyaç duyulan mekânın sağlanması için ilâve odalarla bina genişletilmiş ve her yanına konulan desteklerle tavanı yükseltilmiştir, ancak yapının içine herhangi bir ocak yapılmamıştır. İlerleyen yıllarda Mr. Tracy, çalışanlarının yardımıyla Koleje ait arazide pişirilmiş kerpiç için uygun kil bulmuştur. Daha sonra dağ sırasının denize doğru bakan eteklerinde, Merzifon'dan yaklaşık bir buçuk kilometre uzaklıkta, taş bina yapımı için kullanılabilecek bir taş ocağı bulunmuştur. Merzifon'daki Koleji ziyaret eden bir İngiliz mimarın bu taş ocağında kaliteli taş olduğunu belirtmesi üzerine işletilmesine karar verilmiştir. (White, 1840, s. 74-75).

1895 tarihinde Kolejin hazırlık bölümündeki öğrenciler için özel bir evin kurulması tasarlanmıştır. Yatılı Kızlar okulunun yeni mekânına taşınması üzerine, boşalan binanın bu amaç için kullanılması düşünülmüştür. Kız öğrencilere hizmet veren bu bina, birkaç ufak değişiklikle aynı amaç için erkeklerin hizmetine sunulmuştur. Düzenleme çalışmaları tamamlandıktan sonra, yapı, misyoner bayanlardan birinin denetimi altına verilmiştir. Bayan misyonerin görevi, yemekte öğrencilerle beraber olmak, çalışma halinde onları denetlemek, mutfak ve çamaşırhanelerin, yatakhanelerinin ve elbise dolaplarının düzenli olup olmadığını kontrol etmek, hasta oldukları zaman öğrencilerle ilgilenmek, yanlış hareketlerinde onları uyarmak ve İncil dersleri vermektir. Binanın ilk olarak hizmete açıldığında 18 öğrenciye hizmet vermesi amaçlanmış ve ilerleyen yıllarda bu sayının artması ümit edilmiştir. (PABCFM, Reel 606, No:567).

Merzifon Anadolu Koleji eğitim çalışmalarına başladığı andan itibaren, misyonerler sürekli olarak okulun sahip olduğu fiziksel kısıtlılıkları çözmeye çalışmışlar ve yeni bina projeleri üreterek hayata geçirmişlerdir. Bu çalışmaların neticesinde, okulun kuruluşunun üzerinden geçen on yıllık bir sürede, bu alanda meydana gelen gelişmeleri ve Merzifon'daki Amerikan misyonerlerinin mal varlığını Mr. Tracy en ince ayrıntılarına kadar rapor etmiştir. 30 Aralık 1896'da Mr. Terrel'in Osmanlı ülkesinde faaliyet gösteren Amerikan Board misyonerlerinin çalışmaları hakkında bilgi almak için istasyonlara

gönderdiği yazıya, Merzifon Anadolu Koleji müdürü Dr. Tracy'nin 24 Şubat 1897 tarihinde verdiği cevap mektubunda, kendi istasyon sınırları içerisinde bulunan binaların hepsinin malî yönden Amerikalılar tarafından desteklenerek idare edildiğini söylemektedir. Ayrıca her kademedeki 15 okul bulunduğunu, bunlar içerisinde yüksek dereceli üç okulun Amerikalılar tarafından idare edildiğini, yine okulda çalışan öğretmenlerin de Amerikalılar tarafından sağlandığını belirtmektedir. Merzifon istasyonu sınırları içerisindeki Amerikan misyonerlerine ait bina ve şahsî malların değer ve envanterini ise şu şekilde vermektedir: (Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1897, s.580-581).

Tablo 1

Binaların değerlerini gösteren liste

Binaların değeri	
Bir Kolej binası	2.000 \$
Bir Kolej binası	1.400 \$
Bir Kolej binası	1.800 \$
Bir Kolej binası	2.600 \$
Bir Kolej binası	7.000 \$
Her biri 1.600 \$ değerinde iki ev	3.200 \$
Bir ev	400 \$
Kolej ve dükkânlardaki aletler	7.500 \$
Kızlar bölümündeki eşyalar	1.500 \$
Şahsî eşyaların değeri	
Mr. White'in şahsî eşyaları	1.000 \$
Mr. Tracy'nin şahsî eşyaları	1.000 \$
Mr. Riggs'in şahsî eşyaları	1.100 \$
Mr. Kalciyan'ın şahsî eşyaları	1.000 \$
Bayan öğretmenlerin eşyaları	1.200 \$

Mr. Tracy mektubunda 1896 yılının sonunda Merzifon istasyonunda yürütülen eğitim çalışmalarında Anadolu Kolejinde faaliyet halinde olan beş bina olduğunu yazar. Ancak ilerleyen yıllarda bu binalara yenilerinin ilâve edilmesi yönünde çalışmalar yapıldığını sözlerine ekler. Bu raporun sunulmasının üzerinden fazla bir zaman geçmeden, Mr. Riggs, 1897 yılında Kolej'in hazırlık bölümündeki 50 öğrencinin yatılı olarak kalmasına imkân verecek bir ev kurar. (PABCFM, Reel 606, No: 791-793).

1900'lü yıllardan itibaren okul beklentilerin üzerinde bir gelişme göstermiştir. Fakat Merzifon istasyonunda karşılaşılan en büyük sorun, misyonerlik çalışmalarının yürütülmesi ve geçici olarak yerleşmeye uygun bir mekân bulamamak olmuştur. Bu nedenle, ivedilikle iki yeni binanın yapımına baş-

lanmıştır. Binalardan bir tanesi, okulun öğrenci ve mezunları tarafından toplanan 5000 dolar ile yapımına başlanan kütüphane ve müze binasıdır. Kütüphanenin temel atımında öğrenciler, bina tamamlanıncaya kadar 6000 saati çalışmayı taahhüt etmişler ve böylece kazma, tesviyeleme ve diğer işlerde çalışarak, görevlerini yerine getirmişlerdir.

Kütüphane ve müze binasının temelini henüz atıldığı ve duvarlarının yükselmeye başladığı dönemlerde Kuzey Koleji olarak isimlendirilen büyük taş ve demir bir yapı hemen hemen tamamlanma durumuna getirilmiştir. Adı geçen yapı bir çalışma salonu, birkaç sınıf, spor salonu, sosyal faaliyetler için bir oda, öğretmenler odası ve büyük bir yurt alanını içerecek halde tasarlanmıştır. Kütüphane binasının da bir an önce tamamlanmasına öncelik verilmesi düşünülmese rağmen, inşaatın ilerleyebilmesi için daha fazla yardıma ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu arada insanların dinlenme amacıyla kullanabilecekleri iki önemli binanın da inşa edilmesi planlanmıştır. Kuzey Koleji ve Mezunlar Kütüphane ve Müzesi binalarının inşaatı tuğla, taş, demir, kabiliyetli insan gücü ve para buldukça, zamana yayılmış bir şekilde Tracy'nin liderliğinde yavaş yavaş bitirilmiştir. Amerikan Board tarafından Merzifon'da yapılan bütün binalar, şehrin sahip olduğu en güzel örnekler olmasına rağmen, Dr. Marden'in inşa etmeye başlamış olduğu yeni hastane binası, yapılan diğer yapıları ve Merzifon'daki diğer binaları gölgede bırakmıştır.

Kuzey Koleji 1912, Mezunlar Kütüphane-Müzesi 1914, Kennedy Evi ve gözetmen evi 1915 yıllarında tamamlanmıştır. Birlik Salonu ve George Hills White salonu binalarının temelleri atılmış, ama Birinci Dünya savaşının başlamasıyla tamamlanamamışlardır. Fakat Türk hamamı ve binanın su ihtiyacını karşılayan derin bir kuyu ve su sistemi, büyük bir un değirmeni ve ambarlar ve aileler için 11 konforlu ev 1915 yılı içerisinde tamamlanmıştır. Böylece bir kampüs şeklinde kuruluşunu tamamlayan Anadolu Koleji, tamamı 16 hektarlık bir arazi üzerinde 150.000 dolarlık bir harcamanın yapıldığı yapılar topluluğu olarak ortaya çıkmıştır. Childs'ın sözünü ettiği 20 dönüm ile 16 hektar arasındaki fark, Merzifon'da görev yapan misyonerlerin fırsat buldukça yerleşkenin arazisini genişletmek için arazi satın almalarından kaynaklanmaktadır. Merzifon'un kuzey kısmında Taşhan dağının eteklerinde, yüksek bir mevkide oldukça geniş bir alana sahip olan okul arazisini, burada görevli misyonerler buldukları her fırsatta genişletmekten geri kalmamışlardır. Bu bağlamda, 1900 yılının başlarında Koleje bitişik geniş bir arazi satışa çıkarılmış ve Dr. Tracy, bu arazinin okul alanına katılması için arazinin satış işlerini kendi denetimine almış ve Kolej lojmanlarından bir kısmını misyoner arkadaşlarına satarak elde ettiği parayla bu arazinin büyük bir kısmını satın

alarak ve Kolej arazisine ilâve etmiştir. Aynı yıllarda Dr. D. K. Pearsons da kilise için bir bahçe satın almıştır (PABCFM, Reel 618, No:154).

Anadolu Koleji'nin ait olan yapı, tamamen taş ve demirden, yani yangına dayanıklı malzemeden inşa edilmiştir. Anadolu'da hem inşaat için kullanılan malzemelerin hem de işçiliğin oldukça ucuz olmasından dolayı, binaların maliyeti oldukça düşük olmuştur. Amerikan Board misyonerleri, aynı binaları ve donanımı Avrupa'da ya da Amerika'da yapmanın bedelinin 60.000 ile 80.000 dolar arasında değişen bir oranda mümkün olabileceğini raporlarında açıkça dile getirmişlerdir (PABCFM, Reel 628, No:372).

Birinci Dünya savaşı nedeniyle, Amerikan Board misyonerlerinin Merzifon'daki faaliyetlerinin durdurulmasından yaklaşık beş ay önce, yani 1915 yılının sonunda, bu hızlı ve disiplinli çalışmalar neticesinde Kolej ile birlikte misyonerlerin bölgede sahip olduğu maddî varlık 150.000 dolardır. Bu tarihe kadar Anadolu Koleji kampüsüne yapılan binalar ve donanımlarının maliyeti ise şöyledir (Stone, 1984, s.192).

Tablo 2

Bina ve donanımlara ait maliyet listesi

Eski ana bina (Ruhban Okulu binası)	10.120 \$
Kuzey Koleji	13.200 \$
Kütüphane ve Müze	15.400 \$
Kennedy binası ve yönetici binası	18.480 \$
Birlik (Union) Salonu	14.000 \$
Bina materyalleri	4.400 \$
White Salonu (Hol)	400 \$
Erkek Öksüzler Yurdu	1.760 \$
Binalardan ayrı arazi	15.000 \$
On bir ev	15.900 \$
Kütüphanedeki 10.000 kitap	11.000 \$
Müzedeki 7.000 numune parça	4.400 \$
Kendine Yardım dükkânları, değirmen, malzemeleri	12.980 \$
Su dağıtım tertibatı	1.760 \$
Hamam vs.	700 \$
Mobilya, cihazlar, erzak	10.054 \$
Toplam	149.554 \$

Amerikan Board misyonerleri, gençleri eğitmek için Merzifon'da kurdukları ve bütün malzemelerini modern bir şekilde donattıkları bu binalar için oldukça yüksek miktarlarda para harcarken, şehirde yanan Rüştüye okulunun yeniden inşası için Osmanlı hükümeti 1895 yılında 50.000 kuruşluk (2200 dolar) bir paranın yeterli olacağını beyan etmiştir (BOA, Maarif İradeleri,

Belge No: 5/21 C.1313). Ayrıca başka bir arsa üzerine yine bir okul inşa edilmesi kararlaştırılmış, ancak bu iş için ayrılan paranın yeterli gelmeyeceği, yeni binanın yapılabilmesi için 30.000 kuruşa daha ihtiyaç olduğu belirtilerek bu ikinci okulun inşasından vazgeçilmiştir (BOA, Maarif İradeleri, Belge No: 4/1318.Ş.18). Bu, Osmanlı Devleti'nin ve Amerikalıların eğitim için ayırdıkları miktar hakkında bir fikir vermesi açısından önemlidir.

Childs ayrıca Anadolu Koleji yerleşkesinin genel görünümünü hakkında bilgi verirken yapının planlamasında herhangi düzenin bulunmadığına vurgu yapar. Zira arazi üzerindeki binalar ihtiyaç ortaya çıktığında amaca uygun bir şekilde inşa edilmektedir. Bu nedenle, yerleşke adeta bir tabloyu andıran köy görüntüsü vermektedir. Childs, Amerikan Board belgelerinde yerleşke hakkında verilen akademik bilgilerden farklı olarak, yapı ile ilgili anlatımlarında oldukça romantik ve edebi bir üslup kullanır. Ona göre, misyon evlerinden bazıları Akdağ'a bakan doğu yamaçta inşa edilmiştir. Diğer binalar ise güneş batımının muhteşem manzarasına sahip batı taraftaki dağlara bakmaktadır. Aynı cephede bulunan iki ev bile birbirine benzememektedir. Evlerin ekseriyeti kırmızı renkte çatılara sahiptir ve bu çatıların üstünde yosunlar vardır. Salkımlar evlerin verandalarını sarıp sarmalamaktadır. Yine evlerin, sabah kahvaltısı yapılırken olmuş meyvelerin rahatlıkla elle alındığı büyük kiraz ağaçları ile gölgelenen balkonları vardır. Ayrıca evlerin arasından parke taşı ile döşeli yollar geçer ve her evin bir bahçesi vardır. Yaşlı ayva ağaçlarının altında dar patika yollar geçer. Yerleşkede elma, kiraz, beyaz dut, ceviz ve her tarafta nar ağaçları ile bir çitin üzerinden uzun sarkık yaprakları ile mısırlar göze çarpmaktadır. Kolej ve hastane binasının ağaçların gölge sağladığı ve mevsim uygun olduğunda insana mutluluk veren kendine ait oldukça güzel bahçeleri vardır. Childs, notlarında bu hastane bahçesinin ortaya çıkması için burada görevli İngiliz hemşirelerin verdiği emeği de edebi bir dille anlatır. Hastane bahçesi, İngiltere'den gelen İngiliz hemşireler tarafından oluşturulmuş ve bakımı yapılmıştır. Bu hemşireler, hastanenin avlusundaki büyük çeşmenin etrafına çim ekmişlerdir. Bölgede yağışların az olduğu dönemlerde dayanılmaz sıcaklardan kaçmak için kullandıkları bahçenin bu kısmını, çim alanı olarak isimlendirmişlerdir. Ayrıca bir çim biçme makinesi getirtmişler ve böylece çimleri biçmişler ve yoğun sulama yaparak bu yeşillik alanı oluşturmayı başarmışlardır. Fakat iklimin çimler için uygun olmadığı zamanlarda uygun sulama yöntemleri kullanarak başka bitkilerin yetişmesini sağlamak da mümkündür. Dolayısıyla yeterli sulama yapıldığında güzel bir bahçe ortaya çıkmaktadır. İlk gelen hemşire, beyaz dut ağaçlarının altına bir yürüyüş yolu yapmış ve tıpkı diktiği güller gibi etrafını uzun

paskalya zambakları ile çevrelemiştir. Ağaçların altına diktiği menekşeler büyümüş ve her yeri sarmıştır. Daha sonra gelen hemşireler de onun yaptığı işleri devam ettirmişlerdir. Böylece yeşil alanı, şarıldayan çeşmesi, gölgeli yürüyüş yolu ve etrafa mutluluk veren çiçekleri ile hastaların oturup dinlendikleri, kendilerini iyi hissettikleri, hayatlarında hiç görmedikleri bir hastane bahçesi haline getirmişlerdir (Childs, 1917, s.51).

Childs yerleşke içerisinde yer alan ve misyon çalışmalarına her anlamda yardımcı olan hastane binasına ait olan bahçesinin, sağlık açısından da büyük yararlar sağladığını belirtir. Ona göre, hastane bahçesinin yarattığı etkiyi hafife almamak gerekmektedir; çünkü burası hastalar üzerinde oldukça olumlu bir etki yaratmaktadır. Nitekim burada tedavi gören kişiler, sadece iyileşmekle kalmıyorlar, aynı zamanda ayrılırken edindikleri olumlu izlenim ve anılarını da diğer insanlara aktararak halk arasında misyona karşı önyargıların ortadan kalkmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Tüm yerleşke alanında güzel ağaçları, evleri, temizliği ve düzeni ve insanda yarattığı mutluluk duygusu ile benzerleri gibi güçlü ve huzur veren bir yerdir. Buna ek olarak, seyyah gezi notlarında, yerleşke kapısından giren insanların çok güçlü ve şaşırtıcı bir tezatla karşılaştıklarını, bir adım ötede bulunan sefalet ve pislik içindeki bir ortamdan, kendilerini mutluluk verici bir atmosferin içinde bulduklarını ve bundan oldukça etkilendiklerinin altını çizer (Childs, 1917, s. 52).

Childs'ın anlatımlarına bakılırsa, Anadolu Koleji yerleşkesi, açıklanamaz bir nedenle, bu çevrede kurulmuş başka bir etnik gruba mensup insanların etrafı duvarlarla çevrili bir köyü olarak değerlendirilmektedir. Aslında kimse'nin daha önce hiç duymadığı etrafı duvarlarla çevrili Amerikan köyüdür. Ayrıca seyyah Merzifon'daki Amerikan Board'a ait yerleşkenin Şehir Kapısı, Batı Kapısı ve Kuzey Kapısı olmak üzere üç kapısının olduğunu ve her bir kapıda bir güvenlik görevlisinin bulunduğunu da sözlerine ekler. Güvenlik görevlilerinin yanı sıra her bir kapı aynı zamanda aşılması zor olan demirlenmiş ağaç kapılarla izinsiz girişlere geçit vermemektedir (Childs, 1917, s. 52-53).

Anadolu Kolejinin binalarının yapımı sırasında Amerikalı Hıristiyanlardan yardım toplamak amacıyla bazı dönemlerde gazetelere ilânlar dahi verilmiştir. Bu ilânlardan bir tanesi de Union Hall'un (Birlik Binası) yapımı sırasında verilmiştir. İlânda Anadolu Kolejinin birçok milletten öğrencinin eğitim görmesini sağlamak amacıyla, yörenin Hıristiyan topluluğu ve misyonerlerin ortak çabalarıyla inşa edildiği vurgulandıktan sonra, yine birçok milletten öğrencinin kardeşliğine ev sahipliği yapması için inşa edilecek olan binanın, Hıristiyan topluluğunun kardeşliği ile inşa edilmesinin ümit edildiği be-

lirtilmiştir. Ayrıca ilânda, cemaat ya da bireylerin imkânları ölçüsünde donanımını sağladıkları odalara, Boston Odası, Chicago Odası, Seattle Odası, Minneapolis Odası, Londra Odası, Glasgow Odası, İllinois Odası, Oregon Odası, Keystone Odası gibi isimlerinin verileceği belirtilmiştir. Yapılmak istenen binanın planını görmek ve çalışmaların son durumunu izlemek isteyen yardımseverlerin başvuracakları adres de ilânın sonuna ilâve edilmiştir. (PABCFM, Reel 628, No:371). Yerel yöneticiler ile misyonerler arasındaki ilişkilerin oldukça iyi olması, Anadolu Kolejinin Merzifon'da bu derece genişlemesinde en büyük etken olmuş, hatta Amerikan Board misyonerleri raporlarında bu durumu "Şu anda yerel yöneticiler ile aramız iyi iken gelişme, genişleme zamanıdır" şeklinde dile getirmişlerdir (PABCFM, Reel 606, No:903).

1900 yılının başlarında eğitim amaçlı hizmet verecek binaların haricinde okulun Mezunlar Kulübü, bir saat kulesi yapımını gündeme getirmiştir. Harcamalarını kendileri karşılamak suretiyle mezunlar dört zilli saat kulesini yaptırmışlardır. 1902 yılında saat kulesinin çanının çalması ümit edilirken, çanın nakliyatındaki gecikmeden dolayı, beklenenden biraz gecikmeli de olsa saat kulesi hizmete girmiştir. Mezunlar Derneği Saat Kulesi için 100 pound harcamıştır. Kuleye her 15 dakikada bir çalacak bir saatin takılması sırasında Swiss (İsviçre) saat şirketinin büyük yardımları olmuştur (PABCFM, Reel 618, No:164, 187).

Childs, yapıtında sadece yerleşkede yer alan binalar hakkında bilgi vermekle kalmamış, aynı zamanda buradaki binaların sahip olduğu modern donanımlar hakkında da bazı bilgiler aktarmıştır. Örneğin, duvarla çevrili alan içinde yer alan evler birbirleriyle telefon sayesinde iletişim kurmaktadırlar. Ayrıca yapının elektrik aydınlatması da bulunmaktadır. Amerikan Board misyonerlerinin yerleşkede oluşturdukları modern yaşam tarzı, Board belgelerinde de yer almıştır. Merzifon istasyonunda bina yapımı çalışmalarının en yoğun dönemi olan 1877'de, misyonerler kendi tesislerinde kullanılan su kaynağını şehrinkinden ayırmışlar ve modern bir su şebekesi kurmuşlardır. Yine misyonerler etrafı duvarlarla muhafaza edilmiş bahçeler oluşturmuşlar ve bu bahçelerin sulanması esnasında güçlük çekmemek için bir su deposu da inşa etmişlerdir (PABCFM, Reel 589, No:339).

1896'da çiçek hastalığına yakalanan ve karantinaya alınan Merzifon bölgesinde çalışan Miss Martha King'in dışarıda bekleyen arkadaşlarına ölüm haberi, hasta odasından Tracy ailesinin oturduğu yan binaya çekilmiş bir telefon hattıyla verilmiştir (Pye, 1933, s.30-31, 33, 38-39). Binanın sahip olduğu en önemli şey, odaların kaloriferle ısıtılmasıdır. Ayrıca Anadolu'nun küçük bir kasabası olan Merzifon'da bulunan buharla ısınma sistemi ilk olarak bu

yerleşkede kurulmuştur. Buna ek olarak, hastaların ameliyat odasına getirilip götürülmesinde kolaylık sağlamak amacıyla bir asansör sisteminin kurulması da binanın bölgeye getirdiği diğer yeniliklerden biridir (PABCFM, Reel 629, No:224, 226, 227).

Childs kaleme aldığı gezi notlarında Amerikan Board'ın Merzifon'da yer alan yerleşkesinde sadece binalar ve binaların sahip olduğu donanım hakkında değil, aynı zamanda yerleşke içinde yer alan mezarlık hakkında da bilgiler verir. Ona göre, buradaki mezarlık, özellikle vatanlarından uzakta olanlar için zaman geçtikçe hatıralar biriktirmenin bir göstergesidir. Seyyah, yerleşkenin bir köşesinde gözden uzak bir noktada küçük yeşil bir nokta olarak tanımladığı misyon mezarlığını, 50 yıldır hayatlarını kaybeden insanların gömüldüğü, hatıraların, anıların olduğu bir yer olduğunu söyler. Childs, mezarlıkla ilgili Merzifon'da Amerikan Board misyonerleri açısından anı ve hatıraların merkezi olarak görülen, ancak o günlerde mevcut olmayan ilginç bir konudan da bahseder. Burası yerleşkenin yaklaşık bir buçuk kilometre (bir mil) dışında bağ yolunun hemen yanında "Veda Ağacı" olarak adlandırılan yaşlı bir ceviz ağacının olduğu bir yerdir. Görevi biten yahut yerleşkeden ayrılan birisi için buraya giderek veda etmek bir gelenek haline gelmiştir. Fakat Childs'ın verdiği bilgiye göre, ağacın sahibi veya bazı Müslümanlar, burada şarkılar eşliğinde dualar edilmesinden rahatsız oldukları için, ağaç kesilmiş ve misyonerler bu uygulamayı yapmaktan vazgeçmişlerdir (Childs, 1917, s. 53).

Childs, Anadolu Koleji yerleşkesinin her ne kadar sakin ve huzurlu bir köy görüntüsü verse de, köy yaşamına özgü olan durağanlığının tersine, burada oldukça hareketli bir yaşamının var olduğunu belirtir. Zira yerleşkede, her gün uzun saatlere yayılan ve durmak bilmeyen bir koşuşturmaca ve hareketli bir yaşam vardır; misyon evlerinde kalan insanlar saat 7'de kahvaltılarını yaptıktan sonra saat 8'de işlerine başlarlar ve hiç durmadan akşam saat 10'a kadar çalışırlar (Childs, 1917, s. 55-56)

Sonuç

Amerikan Board örgütü, Merzifon'a kalıcı olarak gelip yerleşen ilk misyonerlerden itibaren faaliyetlerini yürüttüğü yapıları belirlemiş olduğu bir alan üzerinde gerçekleştirmiştir. Süreç içerisinde bu yerleşim bir yerleşke şeklinde hem örgüt kayıtlarında hem de bölgeyi ziyaret eden seyyahların kayıtlarında yer almıştır. Anadolu Koleji bağlamında Amerikan Board örgütünün Merzifon'daki yerleşkesine dair detaylı bilgiler veren olarak seyyahlardan bi-

risi de William J. Childs olmuştur. Childs'ın gezi notlarında aktardığına bakılırsa, Amerikan Board'un buradaki oluşturduğu yerleşke, etrafı duvarlarla çevrili bir şekilde güvenlik alanı oluşturularak oldukça gösterişli binalar ile gerçekleştirilmiştir. Fakat yerleşke, içinde bulunduğu fiziki ve sosyal çevrenin aksine, hem burada faaliyet yürüten misyonerlere hem de yerleşkeden hizmet alan insanlara oldukça hareketli bir yaşam ortamı sunmuştur.

Binaların yapımında gösterişe önem verilirken, aynı zamanda binaların mantıka hâkimiyeti sağlamasına da önem verilmiştir. Bu bağlamda, misyonun yerleşim alanı şehre hâkim bir noktada yer almıştır. Buna bağlı olarak, inşa edilen binalarda işlevsellik ve yürütülmek istenen çalışmalara sağlanacak katkı ön plana çıkarılmıştır. Merzifon yerleşkesinde önem verilen bir başka şey ise modern imkânlardan yararlanmaya çok fazla önem verilmesidir. Nitekim Merzifon'da bulunan yerleşkenin, bir yandan misyonerlerin hayatlarını kolaylaştırmış, diğer taraftan ise misyonerler tarafından oldukça fakir ve geri kalmış olarak görülen bölge halkına yeni ve modern bir yaşam tarzının kapılarını açmayı mümkün hale getirdiği söylenebilir.

Extended Abstract

Anatolian College Campus In William John Childs' Travel Notes And American Board Records

*

Ayşegül Kuş

ORCID: 0000-0002-8051-6001

Gülbadi Alan

ORCID: 0000-0001-9238-4942

American Board launched its activities in the Ottoman lands in 1820 and shaped its final form in 1860. As a result of the decision made at the annual meeting in Harput, the activities in Anatolia were organized as three missions: Western, Central and Eastern Turkey missions. The mission was defined as a region which included education, health, religion and publication activities. Each of these missions was formed around the influence sphere of central school. The Anatolian College in Merzifon was launched as a head quarter of Western Turkey mission. These premises also caught the attention of some Western travelers, who visited the Ottoman lands and were mentioned in the travelogues regarding their physical appearance and activities and it is seen that they provide important information regarding it and the buildings such as the college, the hospital, its houses, its gardens and so on.

The United States of America (USA) developed relations with the Ottoman Empire in political and commercial fields and consequently had interests in the Ottoman Empire in many areas. Especially, the institutions opened by American missionaries formed the backbone of the US interests in the Ottoman lands in the unofficial relations between the two countries. Although there were many missionary organizations working on behalf of the United States, the only organization that pioneered activities and worked in almost every corner of the Ottoman Empire was the American Board of Commissioners for Foreign Missions, founded in Boston in 1810. Among the founding objectives of the organization was the idea of preventing moral decadence in Asia. In line with this purpose, this region constituted the center of gravity of its activities.

Following the establishment of the American Board, the first overseas activities of the missionaries affiliated with this organization began in 1812 in India. After working under difficult conditions, American Board missionaries succeeded in establishing several stations. However, from the moment it was founded, the most important goal of the American Board was to initiate missionary activities in the lands considered sacred according to the Christian faith, all of which were within the borders of the Ottoman Empire.

Western Asia (the Near East and the Balkans) was one of the places where work was initiated at a relatively early period. The American Board began its activities in the Ottoman Empire by establishing its first station in Malta in 1819. However, due to some political difficulties during this period, it was not possible to establish places where missionaries could reside in any part of the country. In this context, Levi Parsons and Pliny Fisk first came to the region in 1820 and the first station was established in Beirut. From the moment the station was established, it continued its presence in the region without interruption. Later, a station was established in Istanbul in 1831 and it became the center of the missionary work carried out in the Ottoman territories. In the following periods, the missionary activities began to spread into the interior of the country and missions with different names were established at different times. Subsequently, the number of missions became four: the Western Turkey Mission based in Istanbul, the Eastern Turkey Mission based in Harput, the Central Turkey Mission based in Antep and Marash, and the European Turkey Mission based in Samokov.

Despite all the difficult conditions of the First World War, the work of the American Board organization in the Western, Eastern and Central Turkey regions of Anatolia lasted until the beginning of 1916 and continued its activities in the institutions it opened. However, as a result of the measures the Ottoman Empire had to take due to the severe conditions of the war, the activities of American Protestant missionaries and the institutions under their control were suspended until the end of the war. The founders of the American Board organization divided its activities in the Ottoman lands into four periods according to their characteristics. 1831-1846, a period of preparation; 1846-1866, a period of 20 years of growth and organization; 1866-1896, a period of actual progress in educational work and the establishment of cordial cooperation between the missionaries and the local evangelical churches; and finally, 1896-1907, a period of sudden and violent persecution in which thousands of lives and property were lost. Before the beginning of the third period, primary

schools were established in all stations and outstations to teach literacy, especially Bible reading and other basic knowledge. Over the course of 30 years, it is seen that these schools increased in number, improved in quality, and began to be graded schools. In this context, seminaries and high schools for boys and girls were established in almost every big town in the three mission territories. In this sense, the first girls' boarding school, now known as the American Girls' College, was opened in Istanbul in 1872 under the auspices of the Woman's Board of Missions for the higher education of students of various nationalities, and gave its first graduates in 1875.

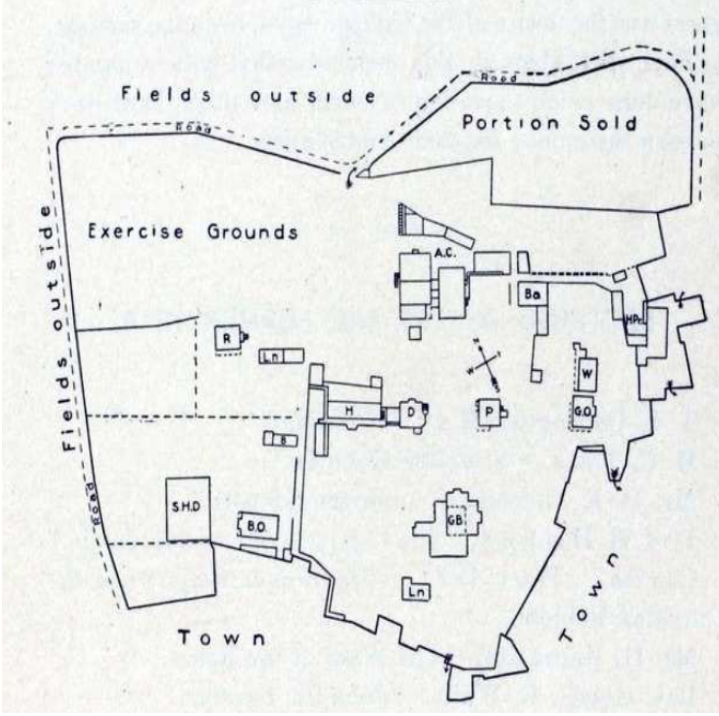
In this study, through the case study method during the years between 1866-1896 when educational activities were brought to the forefront in the third period, the buildings on the premises of the Anatolian College, will be comprehensively dealt with and assessed under the light of both the archive documents of the American Board and the travelogues of W. John Childs and thus it is aimed to make some contributions to the field of literature.

Kaynakça/References

- Alan, G. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan Protestan okulları*. Ankara: TTK Yayınları.
- Alan, G. (2002). *Merzifon Amerikan Koleji ve Anadolu'daki etkileri* (Yayınlanmamış doktora tezi), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Anderson, R. (1872). *The history of the missions of the American Board of Commissioners for foreign missions to the Oriental Churches*. Boston: Nabu Press.
- Asiatic Turkey – A Sketch of the Mission of the American Board (1908). American Board, Boston.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). *Husûî İradeler* (Belge No:42/21.M.1313). Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). *Maarif İradeleri* (Belge No:4/1318.Ş.18). Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). *Maarif İradeleri* (Belge No:5/21 C.1313). Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (Reel 589, No:339). Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (Reel 606, No:903). Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (Reel 618, No:164, 187). Ankara.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). (Reel 628, No:371). Ankara.
- Childs, W. J. (1917). *Across Asia Minor on foot*. London: William Blackwood and Sons,
- Fisher, J. (1999). On the Baghdad road: on the trail of W. J. Childs a study in British near eastern intelligence and historical analysis. *1900-1930 Archives*, 24(101), 53-70.
- Kocabaşoğlu, U. (1989). *Kendi belgeleriyle Anadolu'daki Amerika (19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları)*. İstanbul: Arba Yayınları.
- Mission of the ABCFM in Turkey (1904). H. Matteosian, Constantinople.
- National Archives Microfilm Publication (NAMP), (Mc T-681, Roll 1, No:20). Washington, USA.

- Nelson, W. S. (1909). *Historical sketch of the missions in Syria –under the care of the board of foreign missions of the Presbyterian Churches (6th ed.)*. Philadelphia: Legare Street Press.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 606, No:567). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 606, No:791-793). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 628, No:331). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 628, No:343). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 618, No:154). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 628, No:372). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). (Reel 629, No:224, 226, 227). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM). *Merzifon İstasyonu Kütüphanesi-Müze Binası İnşaatı*. (Reel 607, No 957). Houghton Library, Massachusetts.
- Papers relating to the foreign relations of the United States, with the annual message of the president transmitted to congress (7 Aralık 1896). <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1898>
- Pye, E. (1933). *Charlotte R. Willard of Merzifon, her life and times*. New York: Fleming H. Revell Co.
- Smith, E. (1833). *Researches of the Rev. E. Smith and Rev. H. G. O. Dwight in Armenia: Including a journey through Asia Minor and into Georgia and Persia with a visit to the Nestorian and Chaldean Christians of Oormiah and Salmas, I*. New York: Crocker and Brewster.
- Stone, F. A. (1984). *Academias for Anatolia*. New York: University Press of America
- Strong, W. E. (1910). *The story of the American Board (an account of the first hundred years of the American Board of Commissioners For Missions)*. Boston: The Pilgrim Press.
- The annual report of the secretary of state (1897). (No:1198, s.580-581). Government Printing Office, Washington.
- The Missionary Herald, 17 (1821). American periodical series. Harvard University.
- White, G. E. (1840). *Adventuring with Anatolia College*. Grinnell-Iowa: Herald Register Publishing Company.

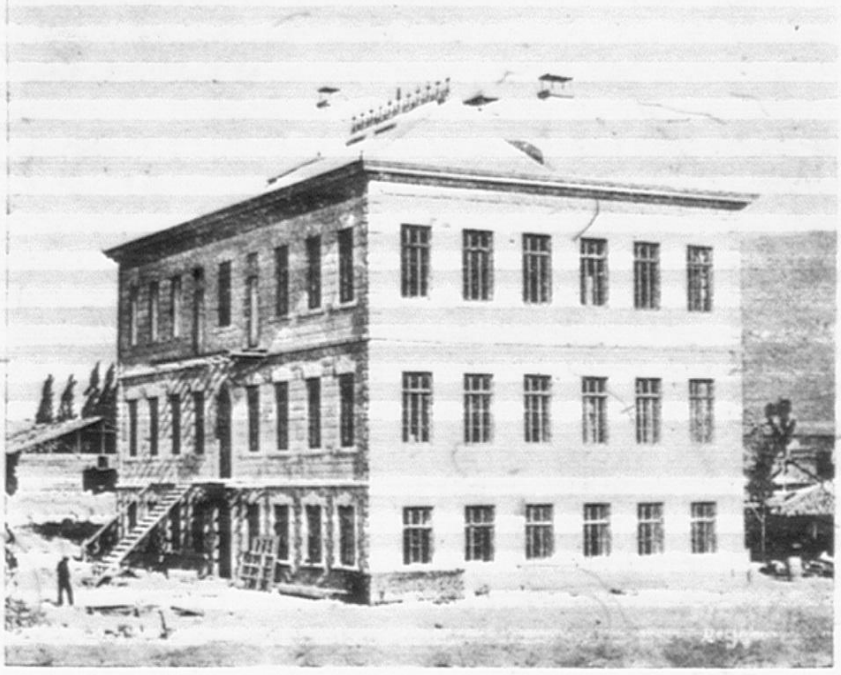
Ekler: Koleje Dair Görseller

Şekil 1. Anadolu Koleji Yerleşke Planı (Digital Library for International Research, 2022).

- A. C. Buildings, Anatolia College.**
  - Ba. Bakery, Anatolia College.**
  - H. Pr. Home for Younger Preparatories.**
  - G. B. Girls' Boarding School.**
  - H. Hospital.**
  - D. Dr. Carrington's House.**
  - P. President's House.**
  - S. H. D. Self-Help Shops.**
  - R. Dr. Riggs' House.**
  - Ln. Laundries.**
  - B. Bath.**
  - B. O. Boys' Orphanage.**
  - G. O. Girls' Orphanage.**
  - W. Mr. White's House.**
- The rest is self-explanatory.**

Şekil 2. Planda Yer Alan Binaların İsimleri (Digital Library for International Research, 2022).

LIBRARY-MUSEUM BUILDING.

Şekil 3. PABCFM Reel 607 No 957: Merzifon İstasyonu Kütüphane-Müze Binası İnşaatı (Alan, 2002).